

Голас Радзімы

№ 47 (1773)
25 лістапада 1982 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

I. НА АБНОЎЛЕНАЙ ЗЯМЛІ

Саўгас «Савецкі», што на Пружаншчыне, заснаваны на меліяраваных землях: яшчэ зусім нядаўна абшары, якія цяпер заняты пад палеткі, пашы, паплавы, былі непразнай багнай. Зараз жа не пазнаць гэты куточак зямлі, якую тут цяпер завуць абноўленай. Сапраўды абноўленая! Нават нейкіх 50 гадоў назад—не маглі тут марыць пра такое. Колішняя занябаная вёска Клепачы сёння пераўтварылася ў сучасны, добраўпарадкаваны сельскі населены пункт—цэнтральную сядзібу саўгаса. Шчасна і заможна жыве тут люд. І выдатна працуе.

Саўгас «Савецкі»—шматгаліновая гаспадарка. Тут вырошчваюць збожжавыя, «другі хлеб»—бульбу, шматгадовыя травы. Вялікую ўвагу надаюць жывёлагадоўлі.

НА ЗДЫМКАХ: цэнтральная сядзіба саўгаса «Савецкі»; удзельнікі мастацкай самадзейнасці гаспадаркі на рэпетыцыі; работніца дзіцячага сада Марыя РОШЧАНКА са сваімі выхаванцамі.

ЯК ЗАХОУВАЮЦЬ ЧЫСЦІНЮ ПАВЕТРАНАГА БАСЕЙНА

«Чым дышае вялікі горад»

стар. 3

100-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа — вялікага сына беларускага народа, прысвечаны матэрыялы на англійскай старонцы.

стар. 5

ПРА МОВУ НАШЧАДКАУ ЯЦВЯГАУ

«Голас старажытных балтаў»

стар. 6—7

АД ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КПСС, ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР, САВЕТА МІНІСТРАЎ СССР

У сувязі са смерцю Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Леаніда Ільіча Брэжнева ў адрас Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР і Савета Міністраў СССР паступілі спачуванні ад ЦК кампартый, Прэзідыумаў Вярхоўных Саветаў і Саветаў Міністраў саюзных рэспублік, ад партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый, працоўных калектываў прадпрыемстваў, устаноў, будоўляў, калгасаў і саўгасаў, навучальных устаноў, воінаў Савецкай Арміі і Флоту, ветэранаў партыі, удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, асобных грамадзян.

У іх выказваецца пачуццё глыбокага смутку ў сувязі з цяжкай стратай, якая спасцігла нашу партыю, увесь савецкі народ, аддаецца даніна павагі Леаніду Ільічу Брэжне-

ву — слаўнаму сыну нашай Радзімы, вернаму прадаўжальніку вялікай справы Леніна, палымянаму патрыёту і інтэрнацыяналісту, выдатнаму рэвалюцыянеру, змагару за мір, буйнейшаму палітычнаму і дзяржаўнаму дзеячу сучаснасці, усё жыццё якога было прысвечана беззапаветнаму служэнню інтарэсам працоўнага народа, справе камунізму.

У спачуваннях адзначаецца вялікі ўклад, які ўнёс Леанід Ільіч Брэжнеў у развіццё тэорыі і практыкі навуковага камунізму, распацоўку і ажыццяўленне ўнутранай і знешняй палітыкі КПСС, уважлівасці ў рашэннях XXIII—XXVI з'ездаў КПСС, высокай якасці кіраўніка ленынскай школы, які валодаў палітычным майстэрствам згуртоўваць і накіроўваць работу шырокіх народных мас, дзейнасць калектывага кіруючага штаба партыі — Цэнтральнага Камітэта КПСС і яго Палітбюро.

У гэтыя дні камуністы, усе працоўныя нашай краіны прадэманстравалі глыбокае давер'е да ленынскай партыі, падтрымку яе ўнутранай і знешняй палітыкі. Яны выказалі цвёрдую ўпэўненасць у тым, што партыя і Савецкая дзяржава і далей будуць накіроўваць усе намаганні на далейшае ўмацаванне эканамічнай і абароннай магутнасці краіны, на ўмацаванне дружбы брацкіх народаў нашай многанациональнай Радзімы, на павышэнне дабрабыту народа, развіццё сацыялістычнай дэмакратыі.

Глыбокія спачуванні ў сувязі са смерцю Л. І. Брэжнева паступілі ад кіраўнікоў і працоўных сацыялістычных краін, ад камуністычных і рабочых партый, рэвалюцыйна-дэмакратычных партый і арганізацый. Спачуванні атрыманы ад кіраўнікоў дзяр-

ЦЭНТРАЛЬНЫ
КАМІТЭТ КПСС

жаў і ўрадаў, а таксама ад грамадскіх арганізацый і грамадзян многіх краін свету. Яны аддаюць належнае Л. І. Брэжневу за яго дзейнасць у інтарэсах умацавання міру і мірнага супрацоўніцтва паміж народамі, разрадка міжнароднай напружанасці і збаўлення чалавечтва ад пагрозы ядзернай вайны. Кіраўнікі брацкіх краін і камуністычных партый, рэвалюцыйна-вызваленчых рухаў падкрэсліваюць вялікія заслугі Л. І. Брэжнева ва ўмацаванні згуртаванасці сацыялістычнай садружнасці, адзінства міжнароднага камуністычнага руху, яго ўклад у нацыянальнае і сацыяльнае вызваленне народаў.

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР сардэчна дзякуюць усім партыйным, савецкім і грамадскім арганізацыям,

ПРЭЗІДЫУМ
ВЯРХОЎНАГА САВЕТА
СССР

працоўным калектывам, воінам Савецкай Арміі і Флоту, усім, хто накіраваў свае спачуванні ў сувязі са смерцю Леаніда Ільіча Брэжнева.

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР выказваюць сардэчную падзяку зарубежным таварышам і сябрам, працоўным краін сацыялізму, брацкім партыям, барацьбітам за сацыяльны прагрэс, якія праявілі сваю салідарнасць з нашай партыяй і краінай у сувязі з напаткаўшай КПСС, увесь савецкі народ цяжкай стратай.

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР выказваюць глыбокую ўдзячнасць усім кіраўнікам дзяржаў і ўрадаў, дзяржаўным і грамадскім дзеячам, якія ўшанавалі светлую памяць Л. І. Брэжнева.

САВЕТ МІНІСТРАЎ
СССР

падзеі · людзі · факты

НА XXXVII СЕСІІ ГЕНЕРАЛЬНАЙ АСАМБЛЕІ ААН

ЗА ЭФЕКТЫЎНЫЯ РАШЭННІ

У Першым (Палітычным) камітэце выступіў міністр замежных спраў БССР А. Гурыновіч. Ён адзначыў, што ў праектах рэзалюцыі па пытаннях ліквідацыі небяспекі ядзернай вайны і ядзернага раззбраення краіны сацыялістычнай садружнасці і прагрэсіўнага недалучэння дзяржавы пранавалі стройную сістэму канструктыўных мер. У прадстаўленых праектах рэзалюцыі адхіляюцца дактрыны і канцэпцыі абмежаванага або частковага прымянення ядзернай зброі, дапушчальнасці або прымальнасці любога ядзернага канфлікту. Размова таксама ідзе аб неадкладнай усеагульнай і поўнай забароне выпрабаванняў ядзернай зброі, далучэнні ўсіх краін да дагавора, які забараніў іх у атмасферы, касмічнай прасторы і пад вадой, адмовы ад усіх ядзерных выпрабаванняў да заключэння ўсеабдымнага дагавора. Прапануецца паставіць паза законам нейтронную і радыялагічную зброю, абараніць мірныя ядзерныя ўстаноўкі, дабіцца пазатаннага абмежавання, скарачэння і поўнай ліквідацыі ядзернай зброі і сродкаў яе дастаўкі.

Гаворачы аб праектах рэзалюцыі па ліквідацыі хімічнай зброі, прамоўца адзначыў імкненне практычна ўсіх

краін да заключэння канвенцыі па гэтым пытанню.

У заключэнне міністр замежных спраў БССР падкрэсліў важнасць мабілізацыі грамадскай думкі для прадухлення ядзернай вайны, абмежавання гонкі ўзбраенняў, раззбраення і правядзення сусветнай кампаніі па збору подпісаў у падтрымку гэтых мер.

Дэлегацыя Беларускай ССР з'яўляецца сааўтарам 8 праектаў рэзалюцыі. Адзін з іх прадугледжвае прыняцце Генеральнай Асамблеяй закліку да ўсіх дзяржаў адмовіцца ад выкарыстання ў ваенных мэтах новых адкрыццяў і дасягненняў у навукова-тэхнічнай галіне.

ПРАПАНАВАЛІ ВУЧОНЫЯ

УКАРАНЁНА... У БУДУЧЫНЮ

Фізіка-тэхнічны інстытут Акадэміі навук Беларусі вядомы ў навуковым свеце фундаментальнымі даследаваннямі ў галіне тэорыі пластычнасці і трываласці, целафізікі... Гэта прадэманстравала выстаўка — «Новыя прагрэсіўныя тэхналагічныя працэсы і абсталіванне для апрацоўкі матэрыялаў». Усе экспанаты — прадукцыя больш сарака новых укаранёных у вытворчасць высокаэфектыўных тэхналагічных працэсаў.

Выставачная характарыстыка адна-

го з экспанатаў гаворыць: папярочна-клінавая пракатка ў параўнанні з такарнай апрацоўкай дэталей павялічвае прадукцыйнасць працы ў 10 разоў, зніжае затраты на інструмент у 3—10 разоў, павялічвае даўгавечнасць работы валаў да 200 працэнтаў пры амаль безадходным выкарыстанні металу. У параўнанні з такарнай апрацоўкай і штапоўкай каэфіцыент выкарыстання металу павялічваецца да 80—90 працэнтаў. Значны эффект дае і ратацыйнае рэзанне металу, іншыя вынаходствы.

НОВАБУДОЎЛІ РЭСПУБЛІКІ

ФАБРЫКА ЯЛАВІЧЫНЫ

Яшчэ пяць памяшканняў для адкорму буйной рагатай жывёлы пабудавана на жывёлагадоўчым комплексе саўгаса-камбіната «Мір». Яны ўведзены ў строй на год раней, чым прадугледжвалася нарматывамі.

Саўгас-камбінат па тэхнічнаму аснашчэнню — адзін з найбольш дасканалых у краіне.

Дадатковыя вытворчыя плошчы, умацаванне кармавой базы даюць магчымасць буйнейшай у рэспубліцы фабрыцы мяса ў паўтара раза павялічыць вытворчасць ялавічыны — да сямі тысяч тон у год.

За кошт уводу новых магутнасцей, рэканструкцыі і расшырэння старых ферм, павышэння прадукцыйнасці жывёлы гаспадаркі Баранавіцкага раёна з пачатку пяцігодкі павялічылі вытворчасць мяса на 70 працэнтаў.

МІКРАРАЁН — ЗА ТРЫ ГАДЫ

У Віцебску пачаў забудоўвацца новы жылы мікрараён горада «Поўдзень-6».

Ён размешчаны паміж вуліцай Чкалава і Новааршанскай шашой. Плошча мікрараёна — 55 гектараў. Тут будуць жыць каля 27 тысяч віцебчан.

Праект забудовы новай часткі Віцебска распрацаван маладымі архітэктарамі Віцебскага праектнага інстытута І. Лукомскай, В. Лукомскім і В. Шарамецевым. Тут вырастуць у асноўным 9-павярховыя дамы. Будуць узведзены чатыры дзіцячыя сады на 1 240 месц, дзве школы, кафэ, пральні, аддзяленні сувязі і ашчадныя касы, універмаг, аптэка, камбінат бытавога абслугоўвання, салоны пракату, дзіцячыя клубы.

Поўнаасцю «Поўдзень-6» будзе пабудаваны ў бліжэйшыя тры-чатыры гады.

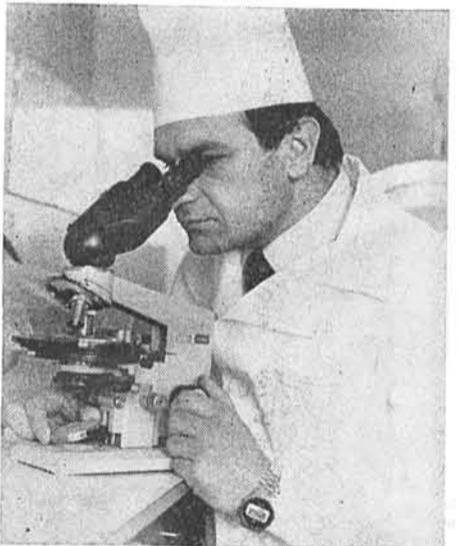
ПА РАШЭННЮ УРАДА

НА БЕРАЗЕ ГАЙНЫ

Лагойскі парк размешчаны на малюнічым беразе Гайны і арганічна

ўпісваецца ў жылыя кварталы гарадскога пасёлка. Сёлета па рашэнню ўрада пачата яго рэканструкцыя. Прадугледжваецца зрабіць парк такім, якім ён быў раней. Разам з тым ставіцца задача стварыць у ім яшчэ лепшыя ўмовы для адпачынку працоўных. Будуць пабудаваны гарадок для гульні, танцавальная пляцоўка, лодачная станцыя, добраўпарадкаваны ўваходы, алеі, дарожкі. У парковым ландшафце плануецца размясціць альтанкі, дэкаратыўна-падпорныя сценкі і лесвіцы, якія аформіць перапады мясцовасці і інш.

ВЕСТНІ АДУСОЛЬ

Добра ведаюць і шануюць як выдатнага ўрача ў Мінскай ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга абласной клінічнай балыніцы асістэнта кафедры ўрачэнняў кандыдата медыцынскіх навук Мікалая Доста.

За заслугі ў выкананні свайго пачэснага абавязку Мікалай Доста ўзнагароджаны ганаровым знакам «Выдатнік аховы здароўя».

ДЛЯ МЕТРАПАЛІТЭНА

Бабруйскае вытворчае аб'яднанне «Беларусьгуматэхніка» атрымала заказ — вырабіць партыю ролікаў з поліурэтану для эскалатараў Мінскага метра.

Гумаўшчыні пастаўляюць ужо бегункі для ленынградскага вытворчага аб'яднання «Эскалатар». Зараз тут працуюць над выпускам 20 тон фармаваных гумавых вырабаў для Мінскага метраполітэна. Інжынеры праектна-канструктарскага аддзела прадпрыемства распрацавалі чарцяжы на прэс-формы для вырабу аснасткі. Затым будзе выраблена доследная партыя вібралятарнаў для метраполітэна сталіцы рэспублікі.

Сляпянскае вадасховішча — другое ў сляпянскай воднай сістэме — выдатнай зоне адпачынку мінчан. Першае, Цыянскае, было пабудавана яшчэ раней. Увод новага вадасховішча ў эксплуатацыю адбыўся напярэдадні свята Кастрычніка. Змяшчаецца яно на вялікім абшары гарадской тэрыторыі — ад вуліцы Я. Коласа да Ленінскага праспекта. Жыхары двух сталічных раёнаў — Савецкага і Першамайскага, у межах якіх знаходзіцца вадасховішча, змогуць тут бавіць свой вольны час. Новая зона адпачынку зрабіла Мінск яшчэ больш прыгожым.

МЭТА—ЗДАРОЎЕ ЛЮДЗЕЙ

ЧЫМ ДЫХАЕ ВЯЛІКІ ГОРАД

Адна з самых істотных прыкмет амаль паўтарамільённага Мінска — сталіцы Савецкай Беларусі — буйная індустрыя. Тут дзейнічаюць каля 300 прамысловых прадпрыемстваў. Як у такіх умовах ажыццяўляецца ахова паветранага басейна горада? Расказвае намеснік старшыні выканкома Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў Іван ШКРЭБНЕЎ.

У Мінску вырабляецца кожны шосты савецкі трактар, чатырнаццаты тэлевізар, адзінаццаты халадзільнік, восьмая аўтаматычная лінія. У горадзе сканцэнтравана трэцяя частка прамысловага патэнцыялу рэспублікі. Такая канцэнтрацыя — вынікі бурнага развіцця ў апошнія дзесяцігоддзі. Нягледзячы на тое, што горад у час другой сусветнай вайны быў разбураны больш чым на 80 працэнтаў, імяна ён змог неўзабаве пасля заканчэння вайны прапанаваць «жыллёвую плошчу» буйной індустрыі. Выгаднае геаграфічнае становішча, блізкасць да сыравінных рэсурсаў, наяўнасць інжынерных ліній і камунікацый даваенных заводаў давалі магчымасць хутчэй, чым у іншых месцах, наладзіць выпуск машын, станкоў, інструментаў, без якіх нельга было аднавіць народную гаспадарку (а СССР страціў у вайне трэць свайго патэнцыялу), апранаць, абуваць, карміць людзей, будаваць жыллё, вучыцца. Акрамя таго, за гады сацыялістычнага будаўніцтва сталіца Беларусі ператварылася ў вядомы навуковы і культурны цэнтр з дзесяткамі вышэйшых навучальных устаноў і навукова-даследчых інстытутаў, Акадэміяй навук. Горад і сёння працягвае бурна расці.

Але гэта акалічнасць, натуральна, нарадзіла і мноства сур'ёзных праблем. Адна з іх — як захаваць ад змогу паветраны басейн Мінска.

Факты сведчаць, што ў горада ёсць пэўныя дасягненні ў гэтай галіне. Лабараторны кантроль за станам атмасфернага паветра на працягу трох апошніх гадоў, напрыклад, паказвае, што пылу, сярнястага газу, серавадароду стала ў ім значна менш, а ўзровень забруджвання вокісам вугляроду, фенолу адпавядае дапусцімым нормам. У СССР, дарэчы, прыняты адны з самых жорсткіх у свеце норм крайне дапусцімых канцэнтрацый (КДК) атручваючых паветра газаў. Для сярнястага газу, напрыклад, гэта 0,5 міліграма на кубічны метр. У ФРГ — 0,75 міліграма, у ЗША — 4,4. У дзесяткі разоў менш, чым у такіх гарадах, як Парыж і Лондан, у паветры Мінска ўтрыманне чаднага газу.

Здавальняючага стану паветранага басейна ўдалося дабіцца дзякуючы цэламу комплексу прыродаахоўных мер. На прадпрыемствах штогод распрацоўваюцца і ажыццяўляюцца меры па ахове атмасферы. На Мінскім аўтамабільным заводзе, напрыклад, два гады назад упершыню ў СССР укаранена сістэма тонкай ачысткі і аб'яшчоджвання ваграначных газаў. Амаль аналагічная сістэма зманціравана і на вытворчым аб'яднанні «Мінскбудматэрыялы». Выкіды пылу скараціліся ў 1,8 раза, сярнястага газу — у 9,4, вокіслаў азоту — у 13, фенолу — у 3,6 фармальдэгід — у 2,4 раза. Функцыі кантролю за гэтай дзейнасцю адміністрацыі ўскладзены на падставе ўзаемных пагадненняў на прафсаюзныя камітэты. Да па-

рушалнікаў прымаюцца самыя строгія меры. Само сабой, дзейнічае і дзяржаўны кантроль. Так, два гады назад санітарнай службай горада быў закрыты цэх перліту Мінскага завода будматэрыялаў, а зусім нядаўна — участак ліцця на адным з буйных прадпрыемстваў. Але такія выпадкі вельмі рэдкія: удаецца прыняць прафілактычныя меры. Так, па ініцыятыве пастаяннай камісіі дэпутатаў гарадскога Савета народных дэпутатаў прадугледжаны вывад за межы Мінска і перавод з жылых раёнаў у прамысловыя зоны больш 30 прадпрыемстваў.

У комплекс прыродаахоўных акцый уваходзіць і зялёнае будаўніцтва. У Мінску на кожнага гараджаніна прыпадае да 26 квадратных метраў зеляніны. Паркі, сады, скверы, бульвары займаюць плошчу 3 600 гектараў. У бліжэйшыя гады яе плануецца дасягнуць да 9 тысяч. Зялёныя зоны ўжо сёння шчыльна акружаюць Мінск, укрываюць транспартныя магістралі.

Дзесяткі тысяч аўтамабіляў, што курсіруюць у горадзе, зразумела, не садзейнічаюць ахове паветра. Гарадскі Савет прыняў рашэнне аб будаўніцтве метрапалітэна, першая чарга якога ўвойдзе ў строй у 1984 годзе. Але падземка не выратае ад усіх бед. Прадугледжаны шэраг дапаможных мер. 10 працэнтаў аўтобусаў і легкавых аўтамабіляў у бліжэйшы час пераводзіцца на прыродны звадкаваны газ. Пракладваюцца новыя дарогі, бо нас не задавальняе, што са 139 маршрутаў грамадскага транспарту 91 праходзіць праз цэнтр горада. Вялікая надзея ўскладаецца і на ўкараненне аўтаматызаванай сістэмы кіравання дарожным рухам. Спецыяльныя датчыкі будуць даваць дакладную характарыстыку ажыўленасці руху на вуліцах у цэнтр сістэмы, які аснашчаны электрона-вылічальным комплексам. Згодна з савецкімі данымі, атрыманымі ў іншых гарадах, такая аўтаматыка павялічвае прапускную здольнасць магістралей на 25—30 працэнтаў.

У горадзе распрацоўваецца і яшчэ адна аўтаматызаваная сістэма — кантролю забруджвання паветранага басейна. Цяпер у Мінску праводзіцца больш за 70 тысяч аналізаў у год. У сотнях месц устаноўлены спецыяльныя прыборы і нават цэлыя лабараторыі, якія фіксуюць утрыманне ў атмасферы шкодных прымесей. Сістэма, аб якой ідзе гаворка, дапаможа, супаставішы ўсе даныя, даць дакладную карціну чысціні паветранага басейна. Больш таго, яна будзе выдаваць прадпрыемствам папярэджэнні аб неабходнасці скарачэння выкідаў пры неспрыяльных умовах надвор'я: буйныя дажджы, засуха, моцныя ветры. У значнай меры гэтыя неспрыяльныя ўмовы ўжо нейтралізаваны дзякуючы будаўніцтву ў Мінску некалькіх вадаховішчаў і дзвюх магутных водных сістэм, якія дапамагаюць захаваць экалагічную раўнавагу, але нам патрэбна больш поўная гарантыя.

II. НА АБНОЎЛЕНАЙ ЗЯМЛІ

Славіцца саўгас «Савецкі» сваімі працавітымі людзьмі. Іх шмат тут — дбайных, кемлівых, гаспадарлівых. Марыя Шульская не толькі многа гадоў працуе даяркай, але і прывіла любоў да працы сваім дзецям. Дачка Люда, напрыклад, атрымаўшы ў сельгастэхнікуме дыплом спецыяліста, вярнулася ў родны саўгас, стала загадчыцай фермы ў Клепачах. Другая дачка Ніна пасля заканчэння летася сярэдняй школы таксама працуе побач з маці. Між іншым, сёлета Ніна па выніках 9 месяцаў трымае першынство ў сацыялістычным спаборніцтве ў гаспадарцы, аспраджвае нават маці.

Многія працаўнікі за выдатныя дасягненні ў сваёй нялёгкай, але пачэснай рабоце ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі. Сярод іх аператар Надзея Лапука — кавалер ордэна Леніна, двух ордэнаў Працоўнага Чырвонага Сцяга.

У гаспадарцы выдатныя ўмовы для адпачынку жыхароў — як дарослых, так і дзятвы. Палацу культуры, які ў цэнтры пасёлка Клепачы, можа пазайздросціць і гарадскі будынак. Штовечар спяшаюцца сюды ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці.

Адны — на рэпетыцыю хору, другія — на рэпетыцыю драмгуртка, трэція — у студию выяўленага мастацтва... Кожны тут знаходзіць любімы занятак. Многія ж хлопчыкі і дзяўчынкі, бацькі якіх працуюць на палетках і жывёлагадоўчых фермах, займаюцца ў філіяле музычнай школы.

Апрача Палаца культуры ёсць у пасёлку і гандлёвы цэнтр, вуліца шматкватэрных, з комплексам усіх гарадскіх выгод жылых дамоў, сад-яслі, дзе зараз выхоўваецца 150 дзяцей, сярэдняя школа, фельчарска-акушэрскі пункт, а побач з ім маляўнічы скверык.

Глядзіш на ўсё гэта і цяжка даць веры, што зусім нядаўна на месцы сучаснага пасёлка была вёска, якую з усіх бакоў акружалі багна ды дрыгва.

НА ЗДЫМКАХ: у такіх кватэрах жывуць працаўнікі гаспадаркі; у гідргеалагічнай меліярацыйнай лабараторыі вядуць даследаванні навуковы супрацоўнік В. АКУЛІК, тэхнікі З. ЧАРАПЕНЬКА і М. БАБРЫКОВІЧ; патражняная медсястра Н. НАУРОВІЦКА; з юнымі музыкантамі вядзе заняткі Т. СУХАЧОВА.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

ЧЫРВОНЫ ФЛАГ

Жыла да вайны на Капільшчыне старанная, працавітая калгасніца Вера Хартановіч. Была ўдзельніцай Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі ў Маскве, карысталася павагай аднавяскоўцаў. Незадоўга да вайны выбралі Веру Сцяпанаву старшыняй сельскага Савета.

Старажылы і сёння ўспамінаюць яе на гэтай пасадзе. Чулая да людзей, ініцыятыўная і самаадданая ў рабоце.

Так склалася, што, калі

пачалася вайна, старшыня сельсавета засталася ў вёсцы. Цяжкі быў час для ўсіх, а для яе асабліва. У любы момант акупанты маглі расправіцца з Верай Сцяпанавой і яе дзецьмі. Але кожны раз на дапамогу прыходзіла ўсё сяло.

Неаднойчы ў цяжкія хвіліны мужная жанчына ішла ў патайное месца і правярала, ці на месцы чырвоны флаг, які зняла яна з будынка сельсавета, калі вораг падыходзіў да Семежава. Схава-

ла і ўсе цяжкія гады верыла, што прыйдзе час, калі чырвоны флаг зноў будзе палымец над вёскай.

Гэты час прыйшоў. Пасля вызвалення Беларусі ад гітлераўскіх захопнікаў Вера Сцяпанаву ўзначаліла калгас, потым, калі суседнія гаспадаркі аб'ядналіся ў адну, працавала ў брыгадзе калгаса «Семежава».

Цяпер яна пенсіянерка. А флаг? Той даваенны? Зараз ён у сямейнаму калгасным музеі.

Р. ПАСТРОН.

ЧТОБЫ УВИДЕТЬ БУДУЩЕЕ,
НАДО ПОМНИТЬ О ПРОШЛОМ

II. СОВЕТСКИЙ СОЮЗ ВЫНУЖДАЮТ ОТВЕТИТЬ НА ВЫЗОВ

Начав активную борьбу за ядерное разоружение еще не будучи ядерной державой, Советский Союз поневоле вынужден был действовать на двух направлениях одновременно. Его руководители ни на час не были вправе забывать о том, что это против их страны в первую очередь должно было быть применено в широких масштабах оружие, опробованное в Хиросиме и Нагасаки. Задача создания аналогичного оружия Советским Союзом могла быть снята с повестки дня только в том случае, если бы Соединенные Штаты проявили действительно конструктивный подход к кардинальному решению проблемы начатого «ядерного века», поделовому откликнулись на активно выражающуюся Москвой готовность искать общие, взаимоприемлемые пути к ядерному разоружению. В истории второй половины 40-х годов, однако, буквально на каждом шагу замечаешь полярность подходов СССР и США к проблеме номер один. На инициативы СССР, на гибкую позицию советской стороны, постоянно стремившейся учитывать мнения и пожелания американцев, за Атлантическим океаном отвечали усилением гонки ядерных вооружений, разработкой конкретных планов ядерных ударов по СССР, другим социалистическим государствам, — и откровенно обструкционистской политикой во всем, что касалось любых аспектов ограничения ядерных вооружений, ядерного разоружения.

ПОДЛИННЫЙ КОНТРОЛЬ ИЛИ ШПИОНАЖ ПОД ПРЕДЛОГОМ КОНТРОЛЯ?

Вот только один характерный пример того времени, когда ядерную угрозу можно было устранить без особых сложностей, пресечь в зародыше. Исходя из убеждения в том, что ядерное оружие не сможет нарациваться бесконтрольно, если под контроль будет поставлена вся ядерная цепочка — от сырья до энергии. — Советский Союз 11 июня 1947 года представил Комиссии ООН по атомной энергии детально разработанное предложение об организации системы контроля над атомной энергией. Предложение предусматривало установление строгого международного контроля «одновременно над всеми предприятиями, занятыми добычей атомного сырья и производством атомных материалов и атомной энергии». С этой целью предлагалось учредить в рамках Совета Безопасности ООН наделенный обширными полномочиями контрольный орган — международную контрольную комиссию, которая обладала бы правом доступа и обследования деятельности любого предприятия по добыче, производству и хранению атомного сырья и материалов и по эксплуатации атомной энергии.

Чтобы уйти от решения проблемы и принятия советских предложений, американская дипломатия выдвинула ряд возражений и условий. Утверждалось, будто бы периодическое инспектирование и специальные обследования, предусмотренные советскими предложениями о контроле, не создадут достаточных гарантий против утаивания опасных материалов. Будто бы введение в действие контроля уже после вступления в силу конвенции о запрещении атомного оружия не обеспечивает безопасности государств, взявших обязательство не применять атомное оружие и уничтожить его запасы.

Советский Союз считался ради интересов дела с мнениями оппонентов и согласился с требованиями западных держав об установлении контроля над атомной энергией одновременно с введением в действие запрещения атомного оружия. Такое предложение было внесено советской делегацией в ООН в 1948 году. СССР заявил о согласии также и на то, чтобы контроль и инспекция за запрещением атом-

ного оружия осуществлялись не периодически, а на постоянной основе. (Но без права вмешательства во внутренние дела государств, которое пытались присвоить себе США, опираясь на свою временную монополию на атомное оружие и на послушное «механическое большинство» в ООН).

Советский Союз, стремясь к согласию, предпринял максимальные усилия, чтобы сблизить позиции. Однако добрая воля и готовность к разумному компромиссу не были оценены в руководящих кругах на Западе. Предоставленный международному сообществу исторический шанс раз и навсегда решить атомную проблему, когда она падалась относительно простому урегулированию, оказался упущенным.

США и их союзники ставке на упрочение мира предпочли ставку на политику «с позиции силы», политику ядерного шантажа, ядерного вооружения. В Вашингтоне ответили на советские предложения новым накоплением и совершенствованием атомного оружия, новыми угрозами пустить его в ход.

Что оставалось делать СССР при таких обстоятельствах?

СЕКРЕТ ПЕРЕСТАЛ БЫТЬ СЕКРЕТОМ. ПРЕДЛОЖЕНИЯ О ЯДЕРНОМ РАЗОРУЖЕНИИ ОСТАЮТСЯ В СИЛЕ

6 ноября 1947 года из заявления министра иностранных дел СССР мир узнал, что секрета атомной бомбы уже не существует.

25 сентября 1949 года сообщение ТАСС оповестило, что Советский Союз имеет атомное оружие в своем распоряжении.

И вот что характерно. В том же сообщении ТАСС от 25 сентября подчеркивалось, что СССР, несмотря на наличие у него атомного оружия, стоит и намерен стоять в будущем на позиции безусловного запрещения применения этого оружия.

В июле 1954 года в Советской стране была пущена первая в мире атомная электростанция. СССР продемонстрировал готовность делиться с другими странами своими знаниями и опытом в этой области. Он предоставил имеющуюся у него информацию первой международной конференции ООН по мирному использованию атомной энергии, которая состоялась в 1955 году в Женеве. Спустя два года в СССР был создан и первый в мире многонациональный атомный исследовательский центр — Объединенный институт ядерных исследований, ставший затем одним из ведущих научных учреждений в мире.

ХРОНИКА ДЕСЯТИЛЕТИИ: ОТВЕТИВ НА ВЫЗОВ, СССР НЕ СТАЛ ЛИДЕРОМ В ГОНКЕ ВООРУЖЕНИИ

Не Советский Союз был инициатором изобретения самого грозного за всю историю человечества оружия. Не он стремился вырваться вперед в создании все новых и новых истребительных систем. Ему всегда бросали вызов, его всегда вынуждали догонять.

Ядерное оружие появилось в США в середине 40-х годов, в СССР — в конце десятилетия.

Межконтинентальные стратегические бомбардировщики были взяты на вооружение в США в середине 50-х годов, в СССР — в конце десятилетия.

Атомные подводные лодки появились в США в середине 50-х годов, в СССР — в конце десятилетия.

Атомные авианосцы вступили в строй в США в начале 60-х годов, у СССР их нет вообще.

Баллистические ракеты стратегического назначения начали оснащаться разделяющимися головными частями индивидуального наведения в США в конце 60-х годов, в СССР — в середине 70-х годов.

Нейтронное ядерное оружие создано в США в конце 70-х годов, СССР им не обладает.

Владлен КУЗНЕЦОВ.

[Продолжение. Начало в № 46].

Не кощунство ли это?! О чем могут вспомнить в одной компании американский солдат, сражавшийся с гитлеровцами, и подручный фашистов, чьи руки в крови невинных жертв?

Еще в конце 1976 года правительство США затребовало доказательные материалы на С. Гутырчика. В мае 1977 года эта просьба была удовлетворена. Доказательства преступной деятельности Гутырчика, принимавшего личное участие в истязаниях и расстрелах узников концлагеря Колдычево в 1942—1944 годах, более чем достаточно. И времени, чтобы свершилось правосудие, также было более чем достаточно. Но Сергей Гутырчик, гражданин США, чувствует себя спокойно и уверенно под сенью звездно-полосатого флага. Впрочем, как и вся его усердно марширующая компания.

II. ОПЕРАЦИЯ «БУМАЖНАЯ СКРЕПКА»

Очередной политической скандал, которые все чаще потрясают Соединенные Штаты Америки, вспыхнул 16 мая 1982 года. В этот день в программе телевизионной кампании Си-би-эс, которая

ступлению на государственную службу. И это — вопреки прямому приказу президента Рузвельта и Трумэна, запрещавшему въезд в США бывшим сообщникам нацистов, вопреки декларации о преследовании нацистских военных преступников и выдаче их тем странам, где они совершили преступления. А ведь эта декларация, принятая вскоре после войны, была торжественно скреплена и подписью представителя Соединенных Штатов Америки.

Уже в мае 1945 года разведслужбы США получили список, в котором было 100 белорусских пособников фашистов. Все они были включены в I категорию нацистских преступников — это значит лиц, совершивших особо тяжкие преступления в годы Великой Отечественной войны. Согласно декларации, они подлежали выдаче советской стороне. Но через два года фамилии этих лиц исчезли из всех списков, а в середине 50-х годов бывшие полиция, бургомистры, каратели облеглочно вздохнули: теперь им нечего бояться — они преспокойно въехали в США и получили американское гражданство. Не боялись бывшие палачи возмездия еще и потому, что знали условия, на которых их принимала в свои объятия любвеобильная Америка.

ИЗ ИНТЕРВЬЮ ДЖ. ЛОФТУСА.

«Все нацистское правительство Белоруссии — президент, вице-президент, министры кабинета, губернаторы и мэры,

называлась «60 минут», выступил Джон Лофтус, бывший сотрудник отдела специальных расследований министерства юстиции США. Он обвинил ФБР и государственный департамент США в том, что после второй мировой войны в обход существующих законов они способствовали въезду в Америку бывших нацистов и их пособников, замешанных в массовых убийствах мирного населения.

Можно легко, и не без оснований, предположить, что тех же гутырчиков и станкевичей ввозили в США в контейнерах, на которых были начертаны общепринятые международные знаки, зывающие к бережному обращению с грузом. Документы, собранные Джоном Лофтусом, свидетельствуют, что это не плод фантазии автора. В разработанной спецслужбами США программе «Бумажная скрепка», главной целью которой было привлечение для антикоммунистической деятельности бывших нацистов и коллаборационистов, предусматривался и такой вид их транспортировки в страну.

ИЗ ИНТЕРВЬЮ ДЖ. ЛОФТУСА.

«Нацистским сообщникам позволялось подделывать документы для получения американских виз в обмен за предоставление разведывательной информации. Некоторые бывшие нацисты попали в США через плохо контролируемые пограничные пункты на границах с Канадой и Мексикой, в то время как другие прибыли окольными путями через Аргентину и другие дружественные латиноамериканские страны. Многие прибыли в транспортных самолетах, при этом они были внесены в документы в качестве груза».

Практическим осуществлением этой операции занимался отдел госдепартамента по координации политики. Руководил им бывший офицер разведки Фрэнк Визнер. Он получал все указания от управления стратегических служб, в котором работали представители ФБР, армейской разведки и других разведывательных подразделений армии США. Но чего бы они стоили, не будь у них таких влиятельных патронов, как Ричард Никсон, в те годы — вице-президент в администрации Эйзенхауэра, как всемогущий Нельсон Рокфеллер, как заместитель министра здравоохранения и социального обеспечения С. Д. Джексон. Именно эти высокопоставленные чины американского государственного корабля покровительствовали ведомству Фрэнка Визнера. Именно они содействовали въезду в США бывших военных преступников, а впоследствии получению ими американского гражданства и по-

лицейские начальники — тайно были ввезены в Америку. Их завербовали потому, что они были нацисты. Те, кто занимался ими, считали, что их можно использовать для создания тайной армии, действующей за железным занавесом, в разжигании гражданской войны... Позднее мы установили, что досье, имеющие отношение к иммиграции нацистов, были открыты от конгресса, судов, ЦРУ и местных агентов службы иммиграции».

В результате проведения операции «Бумажная скрепка» в США нашли приют не только Белорусская центральная рада (БЦР) во главе с ее президентом Радославом Островским, военным министром и командующим Белорусской краевой обороной (БКА) Францем Кушалем, вице-президентом Станиславом Станкевичем и пр., но и 900 германских ученых, преданно работавших на гитлеровский рейх, тысячи власовцев, бандеровцев и прибалтийских фашистов. Все они были цепными псами фаерера, а ныне должны были стать наемниками «холодной войны», которую разжигал против Советского Союза американский империализм.

16 мая американцы с удивлением и чувством стыда узнали, что на их земле, под памятником «белорусским героям», упокоился не кто иной, как палач и преступник Станислав Станкевич, что и ныне в США живут, здравствуют и преуспевают по меньшей мере 300 нацистских пособников из Белоруссии. А между тем тот же Станкевич еще в 1948 году был задержан армейской контрразведкой США в лагере для перемещенных лиц в Западной Германии. И вместо наказания... привлечен к подрывной антисоветской деятельности.

ИЗ КОММЕНТАРИЯ СОТРУДНИКА
ЭЙ-БИ-СИ Г. О'БРАЙЯНА.

«У тех, кто попал в США, типичная биография: кровавые преступления во время войны, бегство от наступающих советских войск, лагерь для перемещенных лиц или укромное укрытие в каком-нибудь захолустном месте, внимание к этим субъектам со стороны американских разведывательных служб, переезд в США. Далее их пути расходятся — одни сотрудничают с ЦРУ и ФБР, другие работают на американскую военную промышленность, третьи подвигаются в роли разного рода консультантов и партнеров частных фирм».

Значит, правая рука знает, что делает левая?

И ведает, для чего это все делается!

Виктор НЕВЕРОВСКИЙ.
[Окончание будет].

On photo: People's Poet of Byelorussia Yakub KOLAS.

THE FRIEND, THE MAN, THE TEACHER

M. LYNKOV,
People's Poet of Byelorussia.

(from reminiscences)

It was at the beginning of the thirties that I met Yakub Kolas for the first time. Working at the State Publishing House for two years and taking an active part in the daily work of the ByelAPP literary organization (the Byelorussian Association of Proletarian Writers), I had possibility of meeting the People's Poet quite often, mostly in connection with the preparation of some of his works for publication...

I am not dwelling on all the literary events of that time, as this article deals only with my reminiscences of Yakub Kolas. When Yakub Kolas learnt that I had been a village teacher and had graduated the same teachers' seminary as he had, his interest in me increased. During incidental encounters at the State Publishing House he used to ask me about my former work as a teacher, about my studies at the seminary, and the seminary's teachers.

The profound meditations of the story-teller, the civic anxiety of the great writer and his sincere concern for the destinies of people clearly show through the comic of the situations described in Yakub Kolas's stories and through the perfection of their style.

I was very lucky to visit Yakub Kolas at his home several times. His house was situated then in Voiskovy Lane (now this place is occupied by the Park of Culture and Rest). It was a quiet, cosy nook which somehow reminded one of the countryside. There was a small yard around the house, with several apple and pear-trees in it. There, in the yard, one could often see Yakub Kolas. He considered that physical work in the open air was the best

kind of rest after long hours spent at the writing table. He used to sweep the yard, shovel up snow in winter, look after the trees, saw and chop firewood, or make something useful for the household. At times a newspaper correspondent happened to find Yakub Kolas right there, in the yard. I remember how one day a correspondent asked Yakub Kolas right in the yard about what he was working on and then appeared to be completely at a loss when he heard a mischievous reply, «Can't you see, brother? I'm chopping firewood!» While the correspondent was trying to collect his thoughts in order of approach the necessary topic in the conversation, Yakub Kolas gave him in full earnest a whole lecture on chopping firewood, the best way to stack it, the quicker way of splitting a birch log, and the suitable «tactics» of dealing with dried up wood.

Then the poet burst out laughing and said in a completely different tone, «You don't seem to find it all very interesting, do you? All right, let's go into the house and have a chat.»

Yakub Kolas loved nature passionately. But it was not the love of an aesthete who just enjoyed beautiful landscapes and peculiar natural phenomena. Kolas's love for the land and nature had deep roots characteristic of farmers.

He considered and observed natural phenomena not only as an artist who felt deeply the beauty of nature and was able to reproduce and convey all its shades, charm and poetry in subtle, well-chosen words. Yakub Kolas looked at natural phenomena with the eyes of a farmer for whom they are means of existence and who most highly values what is conducive to a good crop and, consequently, to the well-being of the people, their happiness and joy.

“Byelorussia's Voice”

THE 100th ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF YAKUB KOLAS

“Kolas and his colleague Yanka Kupala became the voice of Byelorussia, a land talented and humiliated, spiritually rich, but unrecognized as a nation,” Mikhail Savitsky, People's Artist of the USSR, said to our correspondent. “They spoke for the nation whose future then depended on the struggle for the right ‘to be called people’, to use Kupala's words.”

Yakub Kolas remains Byelorussia's voice even now: his 275 books have been translated into 18 Soviet and foreign languages, with over 7 million copies. Is not that a convincing proof of the worldwide recognition of both Kolas and his mother Byelorussia's poetic identity?

Yakub Kolas' art has had a great and beneficial effect on literature and other arts. Artist Savitsky, who painted a portrait of Yakub Kolas, eagerly testifies to that: “Making his portrait

was a moral imperative for me,” he said. “His poetry is part and parcel of every Byelorussian's life, beginning from the first lullaby, the poems learned at school, and the great poetic world each of us discovers as we grow older.

“For me, Kolas sets an example of unselfish service to his nation, to noble ideals of good and justice. His works have helped me a great deal in formulating my own aesthetic credo.

“The portrait of Yakub Kolas I have recently completed wasn't my first encounter with the writer. Some ten years ago I painted ‘The Sowers’, a picture I meant to be my tribute to Kolas and Kupala who had sown the first seeds into the ploughland of Soviet Byelorussian literature and became the symbols of national culture, our land and the whole nation.”

The image of Yakub Kolas is presented on Savitsky's portrait in an austere, almost black-and-white colour arrangement and extremely reserved style. “I view the 1920's, which is the period I chose to flash back to, in exactly that light: an old photo with practically no shades or tints of colour. From what I learned about the writer from his own works, which I have loved since childhood, from old photos and memoirs of friends and relatives. I have reconstructed the image of a poet with a strong sense of civic duty, an intelligent, kind and goodhearted man.

“I wanted to present Kolas in the prime of his literary career. I wanted to make his poetic genius apparent in his portrait, so that one could feel it not only because there is a tag on the portrait saying: ‘Yakub Kolas in the 1920's.’”

S. SAVRASOVA

TO MY PEOPLE

To the plains, to the wide open space
Go out, my dear folk, in your mass —
For a hundred new colourful ways
Life is spreading for you to pass!

Your new fate is now breaking with dawn,
You will live without landlord's bane:
Their day has now faded and gone,
And they'll never return again.

And look at the wide world around;
The palace, the castle lie still.
It's all yours: the meadow, the land —
In the palace set up a new school.

Then step boldly and brightly ahead
With us on the same single road:
Our Party the people has led
And lifted from them their load.

To the plains and the wide open space
Go out, my dear folk, in your mass —
Many new and most happy ways
Life is spreading for you to pass!

1939

THE VOICE OF THE LAND

I hear a voice, a call resounding —
My native land to me appeals,
And cuts my heart-strings, deeply wounding,
And rings like scythes in grassy fields.

The groan of oaks, the moan of pastures,
The sob of springs, the water's woe,
The silent look of miry marshes,
All bring me news about the foe.

I see the figure of the Teuton —
Cold creature, beast who cannot feel.
He knows no pity, law's forgotten,
Grinds all beneath his armoured heel.

Oh, had I but such arms one moment,
I would embrace you, native land,
Console your sorrow, ease your torment,
Fight with all power at my command.

My country, land of my affection!
I hear your bells which summon me.
Accept, at least, your son's prediction —
Not long is your captivity

In wrath your forest start to mutter,
With vengeance breaks the dawning light,
And day your dismal dark will scatter —
You're served by many a sturdy knight!

1941

“TAKE YOUR PLACE AT THE BACK!”

My poor life's a misery,
All gone off the track.
Everywhere they yell at me:
“Take your place at the back!”

My dear God in heaven!
How I writhe, like a snake,
But when I thrust forward:
“Take your place at the back!”

Once I started courting,
Match-maker wasn't slack.
Only got our nose in —
“Take your place at the back!”

DO NOT BEG, AND DON'T EXPECT

Do not beg, and don't expect
Cheerful ballads from my lyre,
For, when I strike up my song,
Sorrow burns more fierce than fire.

I would laugh and joke with you,
And for you some fun would make,
But I look on life around,
And my heart begins to ache.

How unhappy is our lot:
We were given not a thing.
Do not seek the meadow flower,
For to us there came no spring.

1904

On photo: The library of the BSSR Academy of Sciences named after Yakub Kolas.

Photo by G. USLAMOY.

НЕ ДАПУСЦІЦЬ ВАЕННАЙ КАТАСТРОФЫ — ЗАДАЧА І МАЙСТРОЎ МАСТАЦТВА

КАЛІ ГАВОРАЦЬ ГАРМАТЫ, МУЗЫ НЕ ПАВІННЫ МАЎЧАЦЬ...

Пра тое, якое адлюстраванне знаходзіць тэма барацьбы за мір у савецкім тэатры, расказвае галоўны рэдактар альманаха «Современная драматургия» Васіль ЧЫЧКОЎ.

— Абстрактнае міжнароднае становішча, трагічныя падзеі, якія адбываюцца ў розных «гарачых кропках» свету... Аб гэтым чытаюць у газетах, слухаюць па радыё, глядзяць па тэлебачанню, гэта тое, што непакоіць людзей усіх узростаў і нацыянальнасцей. І вядома, тэатр, як мастацтва, заклікана адлюстроўваць сучаснае жыццё з усімі яго складанасцямі і праблемамі, не можа не гаварыць пра гэта.

Адгукацца на вострыя міжнародныя пытанні — у традыцыях савецкага тэатра. Успомнім хаця б, з якой шчырасцю, як актуальна гучалі ў трыццатых гады п'есы «Салют, Іспанія!» Аляксандра Афінагенава і «Хлопец з нашага горада» Канстанціна Сіманова, прысвечаныя гераічнай барацьбе іспанскага народа з фашызмам.

Або яшчэ прыклад. Фашысцкі пераворот у Чылі, гнеўна ўспрыняты ўсімі сумленнымі людзьмі свету, выклікаў у нас, я б сказаў, цэлы драматургічны «выбух». Амаль адначасова выйшлі п'есы Генрыха Баравіка «Інтэр'ю ў Буэнас-Айрэсе», «Чылійская трагедыя» Юрыя Чапурына, дакументальная драма Эдуарда Пашнеза і Сяргея Драздова «Хроніка ночы», і, нарэшце, мая ўласная — «Незакончаны дыялог». Гэтыя творы шырока прайшлі па сценах краіны, ставіліся і за мяжой. Прычым напісаны яны былі ў асноўным журналістамі-міжнароднікамі. І зусім натуральна: гэтыя людзі бывалі на месцах падзей, бачылі ўсё на свае вочы, пісалі аб гэтым у сваіх нарысах, артыкулах і рэпартажах.

Мой творчы лёс у гэтым сэнсе не выключэнне. Я таксама пачынаў як журналіст-міжнароднік. З 1954 года працаваў карэспандэнтам «Правды» ў краінах Лацінскай Амерыкі, быў першым савецкім карэспандэнтам на Кубе. Сустрэкаўся з такімі выдатнымі палітычнымі дзеячамі сучаснасці, як Сальвадор Альендэ і Фідэль Кастра, з легендарным рэвалюцыянерам Чэ Геварай. І вось у «Незакончаным дыялогу», пастаўленым на сцэне сталічнага Тэатра імя Вахтангава, Альендэ і Чэ Гевара вядуць спрэчку аб шляхах рэвалюцыі, спрэчку, якую яны не паспелі завяршыць...

Існуе мноства вострых тэм міжнароднага гучання, гаварыць аб якіх неабходна. Хіба, да прыкладу, не заслугоўваюць увагі тэатра гераічнай барацьбы афганскага народа за ідэалі красавіцкай рэвалюцыі, падзеі ў Ліване?

Пакуль існуе небяспечная напружанасць у свеце, савецкі тэатр зноў і зноў будзе

звяртацца да ваеннай тэмы — другой сусветнай вайны. Гэта тэма ўзнікае ў творах сучаснага мастацтва як напамінак, перасцярога аб тым, што не павінна паўтарыцца.

Цяпер характэрнай асаблівасцю савецкага тэатра з'яўляецца зварот да ваеннай прозы — інсцэніроўкі раманаў, апавесцей і апавяданняў вядучых савецкіх літаратараў. На афішых — творы вядомага празаіка Барыса Васільева «У спісах не значыўся», «Пачатак», «А зоры тут ціхія», прычым, што датычыцца апошняга, то з драматычнага тэатра «Зоры» крочылі на оперную сцэну і ў кінематограф.

Шырокае сцэнічнае жыццё атрымала апавесць Яўгена Носава «Усвяцкія шлеманосцы» — эпічнае палатно, што расказвае пра тое, як людзі збіраліся на вайну, з якім болей адрываўся ад зямлі і звычных мірных спраў. Вядучыя маскоўскія тэатры звярнуліся да раманаў Юрыя Бондарова «Бераг» і «Выбар», дзе закранута такая важная для нашага часу тэма, як мірнае суіснаванне дзяржаў з розным сацыяльным ладам.

У рэпертуарах многіх тэатраў — творы класіка савецкай ваеннай прозы Канстанціна Сіманова. У маскоўскім Малым тэатры пастаўлена яго п'еса «Рускія людзі», а малады рэжысёр Валерый Фокін стварыў на другой сталічнай сцэне — у «Сучасніку» — спектаклі «Мы не ўбачымся з табой» і «З запісак Лапаціна».

Вялікай папулярнасцю карыстаецца п'еса драматурга Міхаіла Рошчына «Эшалон» — твор у многім аўтабіяграфічны. У час вайны Рошчын, тады хлопчык, сам разам з маці перажыў эвакуацыю ў такім жа эшалоне. Цікава, што, калі гэты спектакль быў пастаўлены ў ЗША, амерыканскія глядачы, якія з захваленнем прынялі яго, гаварылі, што толькі цяпер па-сапраўднаму адчулі ўвесь трагізм мінулай вайны.

Цяпер назіраецца прыток новых аўтараў — тых, хто раней не пісаў пра вайну. Гэта перш за ўсё Вячаслаў Кандрэцэў, чые п'есы «Водпуск па раненню» і «Сашка» сталі значнай з'явай у тэатры. Туркменскі драматург Анаберды Агабаеў напісаў п'есу «Міннае поле», дзе нязгасны боль вайны гучыць у вобразах маці, якая страціла сем'яры дзяцей і да сёння чакае іх вяртання.

Ва ўсіх гэтых працах асабліва востра адчуваецца трывога і драматургаў, і рэжысёраў, і акцёраў за сённяшні дзень, калі міру пагражае ядзерная катастрофа. Не дапусціць гэтай катастрофы — задача і майстроў мастацтва.

НОВЫ СПЕКТАКЛЬ

Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа пазнаёміў глядачоў Віцебска з новай работай: пастаўлена п'еса «Востраў Алены» Яўгена Шабана. Рэжысёр-пастаноўшчык Б. Эрын. У спектаклі заняты народныя артысты СССР Ф. Шамакаў, народныя артысты БССР У. Куляшоў, Г. Маркіна, А. Трус, заслужаныя артысты БССР С. Акружная, Г. Дубаў, Т. Кокштыс, Я. Шыпіла...

АЎТАРСКІ ВЕЧАР КАМПАЗІТАРА

Адбыўся аўтарскі канцэрт Г. Вагнера, прысвечаны 60-годдзю з дня нараджэння кампазітара. Шлях музыканта пралёг ад франтавых песень да праграмных сімфанічных твораў, балетных і оперных сачыненняў, араторый. Сёння да імя Г. Вагнера нярэдка дадаецца слова «першы»: першае балетнае ўвасобленне прозы Л. Талстога — «Пасля балю», першая тэлевізійная опера — «Ранак» па матывах паэмы А. Куляшова «Песня аб слаўным паходзе», першыя музычна-тэатральныя версіі прозы П. Броўкі (балет «Святло і цені» паводле рамана «Калі зліваюцца рэкі») і В. Быкава (опера «Сцяжынаю жыцця» па апавесці «Воўчая зграя»).... Творы юбіляра пазначаны ў канцэртных рэпертуарах філармоній братніх рэспублік нашай краіны, выконваюцца ў ГДР і Венгрыі, Польшчы і Вялікабрытаніі, на Філіпіпах.

ЛАЎРЭАТЫ ПРЭМІІ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

Бюро ЦК ЛКСМБ, разгледзеўшы рашэнне Камісіі па прэміях Ленінскага камсамола Беларусі ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і архітэктуры, прысудзіла прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі за 1982 год.

Лаўрэатамі сталі пісьменнікі Аляксей Дударэў і Васіль Гігевіч, мастак Уладзімір Тоўсцік, народная дзіцячая студыя выяўленчага мастацтва Палаца культуры такстыльшчыкаў горада Мінска, кампазітар

Уладзімір Буднік, народны піянерскі ансамбль песні і танца рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў, народны ансамбль танца «Раніца» Гродзенскага Палаца культуры такстыльшчыкаў, народны цырк Гомельскага ордэна Леніна шклозавода імя М. Ламаносава, народны аркестр народных інструментаў Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя А. М. Горкага, архітэктары Віктар Карак, Вячаслаў Яўсееў, Аляксандр Чадовіч.

«Подых наваліны» — так называецца новы мастацкі фільм, які здымае кінастудыя «Беларусьфільм». Ён пастаўлены па вядомых творах лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Мележа «Палеская хроніка» і працягвае кінастужку «Людзі на балоце», якая заваявала Галоўны прыз на Усеаюзным кінафестывалі ў Таліне.

Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык фільма «Подых наваліны» — народны артыст БССР Віктар Тураў.

НА ЗДЫМКАХ: Віктар ТУРАЎ [другі злева] з акцёрамі ў перапынку паміж здымкамі; у ролі ГАННЫ — Алена БАРЗОВА; сцэна з фільма.

Фота У. ШУБЫ.

ПРА ТОЕ, ХТО БЫЛІ І ЯК МОВІЛІ НАШЫ ПРАШЧУРЫ

ГОЛАС СТАРАЖЫТНЫХ БАЛТАЎ

Драгічыншчына, Іванаўшчына. Глыбінка Беларусі. Як сведчаць даследаванні, яшчэ 100—150 гадоў назад гэта быў ледзь не самы забыты куток Палесся. І калі ў іншых яго мясцовасцях, дзе цякуць вялікія рэкі — тагачасныя шляхі зносілі людзей, яшчэ была адносна цывілізацыя, то на названых тэрыторыях тутэйшыя жыхары ў апошнім стагоддзі жылі на неверагодна нізкім культурным узроўні. Яны былі ва ўладзе цемры, забабонаў, беднасці. Амаль што такое жахлівае Палессе паспеў пабачыць Якуб Колас: ён вельмі здзіўляўся забітасці палешукоў.

А як ім было даўней не быць забытымі?! Наўкола — багны ды дрыгва. Сувязь са знешнім светам толькі ўзімку, дый то з навакольнымі вёскамі, мястэчкамі. Таму вось і жылі тут амаль адрэзанымі ад астатняй Беларусі. Немілазэрна ў свой час паставіўся гістарычны лёс да тутэйшых людзей. Усміхнуўся ён ім толькі ў канцы мінулага стагоддзя, калі пачалі пракадваць па багнах дарогі. Менавіта на гэты час прыпадае і пачатак уздыму Драгічына (колішняга вёска Вечаровічы) і Янова (цяперашняе Іванава). Сёння гэта невялікія, але сучасныя, добраўпарадкаваныя гарады з высокім узроўнем культуры жыхароў, з развітой прамысловасцю. Не пазнаць забытыя калісьці куткі Беларусі. Вельмі ён перайначыўся. Іншымі сталі і яго людзі. І нават іх мова.

Вось менавіта пра яе і пойдзе наша сённяшня гаворка. Мова (па-тутэйшаму — рэмза, ад дзеяслова рэмзаты — гаварыць, мовіць) мясцовых жыхароў надзвычай цікавая і вельмі загадкавая. Яшчэ шмат дзевяццаціпапрацаваць мовазнаўцам, каб зведаць усе яе таямніцы. Пра адну з іх я і хачу вам сёння расказаць.

Як сведчыць Беларуская Савецкая Энцыклапедыя, на тэрыторыі сучасных Драгічынскага і Іванаўскага раёнаў недзе з дзесятага стагоддзя нашай эры жылі дрыгавічы. А раней? Балцкія плямёны яцвягаў, якія на працягу X—XIII стагоддзяў канчаткова перамяшаліся з славянамі, а значыцца, і страцілі сваю спадвечную мову!.. Але ж стопрацэнтнага пераймання чужой гаворкі тут, вядома, адбыцца не магло. Напрыклад, на тэрыторыі еўрапейскай часткі Расіі ў першым тысячгоддзі нашай эры жылі чудскія (угра-фінскія плямёны), якія пазней, як піша У. Даль, перамяшаліся з славянамі — у выніку ўтварыўся вялікарускі народ. А вось чудскія словы — і нямаюць! — захаваліся ў рускай мове. Напрыклад, назва Масквы, што ў перакладзе з фіна-ўгорскай азначае «мяккая вада». Тое самае можна сказаць і пра лексіку старажытных балтаў. Яна захавалася ў гідраніміцы і тапаніміцы тэрыторыі басейнаў рэк Віслы, Буга, Прыпяці, Праголі, Нёмана, Заходняй Дзвіны, сярэдняга і верхняга Дняпра, захавалася і ў народных гаворках жыхароў гэтага рэгіёна, які даследчыкамі лічыцца прарадзімай балтаў: пра тое сведчаць адкрыцці гісторыкаў, этнографіаў, археолагаў. А вось зараз мовазнаўцы могуць дадаць: голас старажытных балтаў — яцвягаў, хоць і вельмі

зменены, яшчэ і сёння гучыць вуснамі іхніх нашчадкаў. Асабліва выразна чуваць гэты голас на яцвяжскім Палессі — Заходняй Брэстчыне. Тут захаваліся найбольш вельмі характэрныя старажытнабалцкія моўныя асаблівасці. Значная колькасць слоў, якімі тут дзеляцца рэчы, прадметы, назвы, уласцівыя даўнейшым часам, — балцкага паходжання. Яны ёсць у літоўскай і латышскай мовах, вядомыя старажытнабалцкія моўныя асаблівасці.

Тое, што ў беларускай мове (між іншым вялікія рускія мовазнаўцы Н. Надзеждзін і У. Даль называлі яе балцкай) ёсць шмат балтызмаў — не навина. Маўляў, суседнія народы, вось і запазычылі беларускі. Колькі такіх запазычанняў пакуль што грунтоўна не вызначана! Першы крок у гэтым напрамку зроблены Інстытутам мовазнаўства Акадэміі навук СССР. Ім у ленинградскім аддзяленні ўсеагульнага выдавецтва «Навука» надрукавана цікавая даследчая праца Ю. Лаўчутэ «Слоўнік балтызмаў у славянскіх мовах». Дык вось, кажаце, у нашай мове найбольш чым у іншых славянскіх, балтызмаў, імі з'яўляюцца многія словы, якія дасюль лічыліся спадвечна беларускімі. Гэтае адкрыццё — красомоўнае сведчанне захавання лексікі нашых далёкіх прашчур. Гэтае адкрыццё — доказ таго, што балтызмы не з'яўляюцца пазнейшымі запазычаннямі, напрыклад, у часы Вялікага княства Літоўскага, дзяржаўнай мовай якога, як вядома, была старабеларуская, у якой таксама шмат слоў старажытнабалцкага паходжання. А гэта ўжо доказ

АНДРЭЙ ЯГОРАВІЧ МАКАЁНАК

п'есы, як «Лявоніха на арбіце», «Зацюканы апостал», «Трыбунал», «Таблетку пад язык», «Святая прастата», «Пагарэльцы», «Верачка» і іншыя.

18 лістапада адбылося пахаванне Андрэя Макаёнка. У жалобным убранстве Дом літаратара. На пастаменце ўстаноўлена труна з цэлам нябожчыка. Развітацца з выдатным майстрам слова прыйшлі тысячы мінчан — рабочыя, артысты, вучоныя і пісьменнікі, школьнікі, студэнты, воіны Савецкай Арміі.

Гучаць жалобныя мелодыі, ганаровую вахту нясуць члены ЦК КПБ і дэпутаты Вярхоўнага Савета БССР, члены Саюзу пісьменнікаў, прадстаўнікі працоўных калектываў, творчай інтэлігенцыі, землякі драматурга. Жалобны мітынг адкрыла намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Сняжкова:

— Андрэй Ягоравіч Макаёнак быў чалавекам вялікай душы. Усе, хто ведаў яго, працаваў разам з ім, прывыклі да яго разумнага пранікнёнага по-

зірку, да яго нязменнай ветлівай усмешкі, да заражаючага ўсіх аптымізму і жыццялюбства. І сёння вельмі цяжка і балюча ўсведамляць, што сярод нас няма больш любімага пісьменніка, выдатнага чалавека, нашага дарагога таварыша і сябра.

Слова атрымлівае народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы І. Шамякін. Ён сказаў:

— Нельга не ўспомніць, што першая яго п'еса «На досвітку» была пра барацьбу за мір у трывожныя гады «халоднай вайны». Прайшло больш трыццаці гадоў, зноў злыя сілы астудзілі атмасферу планеты. І апошня п'еса Андрэя Макаёнка, якую нядаўна ён аддаў тэатрам, але над якой працягваў працаваць, зноў пра самае дарагое — пра мір. Камедыя называецца «Дыхайце эканомна». Гэта гнеўны памфлет пра маральную ўбогасць тых, хто пагражае чалавецтву вадароднымі і нейтроннымі бомбамі.

— Украінскія пісьменнікі будучы помніць Андрэя Макаёнка і як актыўнага прыхільніка цеснай дружбы паміж нашымі народамі і літаратурамі, — сказаў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Т. Шаўчэнка, сакратар Кіеўскай пісьменніцкай арганізацыі Мікола Зарудны. — Яго талент драматурга быў настолькі моцным і ўсебаковым, што мы, на Украіне, не можам уявіць свой тэатр без яго новых твораў, без яго сонечнага гумару і спапяляючай сатыры.

Мітынг закончылі. Жалобны картэж паволі накіроўваецца на могілкі па Маскоўскай шашы. Тут прагучалі словы апошняга развітання з Андрэем Макаёнкам — народным пісьменнікам, які пакінуў прыкметны след у беларускай літаратуры.

якія ў той час насялялі сучасную Украіну і на тэрыторыі басейнаў П. Буга і Днястра верагодней за ўсё былі асіміляваны грэкамі... А адбывалася ўсё гэта недзе ў першыя стагоддзі нашай эры, бо ўжо на VI—IX стагоддзі прыпадае пранікненне славян на новыя землі — па Прыпяці да Турава, а затым і Мазыра, дзе ў той час жылі балцкія плямёны. Другія ж славяне пайшлі на поўнач — уніз па Вісла і на землі кельтаў-боеў (сучасная Чэхаславакія). Рабіць такія высновы дазваляюць археалагічныя адкрыцці, якія ўказваюць на існаванне ў VI—IX стагоддзях на пералічаных тэрыторыях народа роднаснай пражскай культуры.

Якім жа быў далейшы шлях славян? Яны, верагодней за ўсё, дайшлі да Дняпра: частка іх пайшла на поўнач на балцкія землі, а частка ўніз — на Скіфію. Прыкладна на ўзмежжы зямель балтаў і скіфаў узнік, а калі быў раней, то разросся, старажытны Кіеў. У той час амаль усе вялікія гарады ўзніклі і разрасталіся на пэўных уможах. Пскоў, Масква — прыкладна на мяжы балтаў і чудаі, Кракаў — балтаў і кельтаў і г. д.

Але вернемся да мовы. Усе вышэй прыведзеныя прыклады даюць падставу лічыць яцвяжскую рэмзу таксама і самастойнай мовай. Гэта пацвярджае і тутэйшы лексикон, які вельмі розніцца ад суседніх — украінскага, польскага, новабеларускага. Асабліва гэта прыкметна на словах, якія складаюць першыя сотні частотнага слоўніка і з'яўляюцца самымі старажытнымі: бэльмы — вочы, мільга — зорка, сьдзіты — пражываць, балыты — расказваць, смьікатысь — хадзіць, баліок — галасісты.

І яшчэ адно надзвычай цікавае слова ёсць у тутэйшай гаворцы — «балцюк» (балцюк).

Як вядома, лічыцца, што тэрмін балты ў 1845 годзе ўвёў нямецкі філолаг Г. Несельман ад назвы мора — Балтыка. На яўнасць у рэмзы аднакарэннага слова «балцюк» ставіць пад сумненне стучнасць назвы балтаў. Па-яцвяжску «балцюк» азначае — жыхар балотнай зямлі. А ўтварылася гэтае слова, мяркую, ад «балота» з дапамогай балцкага суфікса -юк-. Гэты факт яшчэ раз пацвярджае балцкую моўную дамінанту рэмзы. Як вядома, калісьці існавала, так лічаць мовазнаўцы, праславянская форма многіх агульнаславянскіх слоў. Дык вось, яна даволі часта ідэнтычная формам, якія дасюль захаваліся ў яцвяжскай рэмзе, а таксама... у старажытнай і нават сучаснай літоўскай мовах. І гэтая акалічнасць дае падставу лічыць тутэйшую гаворку адгалоскам старажытнабалцкай мовы.

Яцвяжская рэмза. На жаль, больш-менш чыстай гэтай гаворкай сёння рэмуць толькі старыя, ды і то не ў кожнай вёсцы. Маладзейшыя карыстаюцца дыялектам, у якім шмат пазнейшых запазычанняў з новабеларускай, польскай і нават рускай лексікі. Гэтыя словы, падпарадкоўваючыся законам тутэйшай мовы, на слых даволі часта гучаць падобна да ўкраінскіх, што і дазваляе чалавеку недасведчанаму памылкова лічыць іх українізмамі.

Вось, аказваецца, якую таямніцу захоўвала зямля і рэмза яцвягаў. Зямля, якая ў сівую мінуўшчыну была асяродкам вялікага нараджэння — славянскай мовы.

Вядома, адкрытая таямніца — гэта каштоўнейшы скарб. Але, магчыма, яна тут не адзіная. Таму і вышэй паведаанае — толькі гіпотэза, якая патрабуе і новых доказаў, і правёркі часам. Таму пытанне: хто і адкуль мы — канчаткова не здымаецца...

Мікола ШЭЛЯГОВІЧ.

КАШТОЎНАСЦЬ СТАРАЖЫТНЫХ РУКАПІСАЎ

МАЁНТАК — У АБМЕН НА КНІГУ

Вытокі мастацтва афармлення беларускай кнігі бяруць свой пачатак у глыбокай старажытнасці. На Русі ўжо ў XI стагоддзі існавала даволі багатая рэлігійная і свецкая літаратура як перакладная з грэчаскай і лацінскай моў, так і арыгінальная. Кнігі, якія прывозілі з балканскіх краін, перапісваліся ў асноўным без перакладу, таму што царкоўнаславянская мова была блізкая і зразумелая старажытнарускаму чытачу. У выніку далучэння Русі да візантыйскай культуры быў уведзены славянскі алфавіт «кірыліца», які ўжываецца ўсходнімі славянамі з невялікімі змяненнямі і цяпер. З'явіліся арыгінальныя творы. Буйнейшыя сярод іх — «Слова аб палку Ігаравым» і «Аповесць мінулых часоў», якія адлюстроўваюць далёкі ад нас падзеі.

Вялікае прафесійнае майстэрства і вытанчаны мастацкі густ перапісчыкаў мы бачым у Супрасльскім служэбніку, «Жыццёапісанні Ефрасіні Полацкай», складзеных у канцы XII стагоддзя адным з манахаў полацкага Спаскага манастыра, «Смаленскім летапісе Аўраамкі» (1495 года) і цэлым шэрагу іншых.

Цэнтрам перапіскі, мастацкага афармлення і распаўсюджвання кніг былі манастыры, што будаваліся каля суднаходных рэк: Дняпра, Прыпяці, Нёмана і Заходняй Дзвіны. Людзей, якія маглі пісаць кнігі, было вельмі мала, а патрэба ў іх была вялікая. Адна кніга часта каштавала столькі ж, колькі вялікі маёнтак. Таму пры манастырах вучылі моладзь чытаць, перакладаць і перапісваць кнігі. Гэта былі пераважна свяшчэннікі, дыяканы, манахі. Такія своеасаблівыя «школы» існавалі ў Гродна, Полацку, Тураве ў XIII—XIV стагоддзях і многіх іншых гарадах і княствах. Значную ролю ў справе распаўсюджвання пісьменнасці і пашырэння асветы ў XII стагоддзі адыграла полацкая князеўна Прудслава, вядомая ў гісторыі пад імем Ефрасініні Полацкай.

Перакдаліся кнігі ў асноўным грэчаскія, візантыйскія — «Аповесць пра Трою», буйны твор «Александрыя», які перадае ў папулярнай форме народныя паэтычныя сказанні пра паходы Аляксандра Македонскага і добра адлюстроўвае асаблівасці тагачаснай беларускай мовы. польскіх летапісаў — «Хроніка Бельскага» і «Хроніка М. Стрыйкоўскага», якія апісваюць гісторыю Польшчы і Літвы ад пачатку яе і аж да XVI стагоддзя.

Ва ўмовах далучэння беларускіх княстваў да Літвы сфарміравалася беларуская народнасць, мова і культура, якія характарызаваліся дастаткова высокім узроўнем развіцця. Сведчаннем можа служыць той факт, што мова беларусаў нейкі час была дзяржаўнай у Вялікім княстве Літоўскім.

Па-беларуску было напісана ўставам, паўуставам, скорасіпам і багата праілюстравана шмат разнастайных па зместу і форме помнікаў старажытнабеларускай пісьменнасці, сярод якіх вялікую цікавасць мае «Літоўскі статут» — збор законаў Літвы XVI стагоддзя, гэта значыць кодэкс федэральнага права, пісаны ў 1529, 1566, 1588 гадах.

Шлях стварэння беларускай кнігі, яе мастацкага афармлення мае цікавую гісторыю. Выключна вялікую ўвагу вучоных, даследчыкаў заслужыла мастацтва ўпрыгожвання рукапісных кніг. Асобныя аркушы — з багатым арнаментом, застаўкамі, канцоўкамі, загаловамі літарамі, што з'яўляецца наглядным паказчыкам развіцця культуры кнігі. Вядомыя нам ілюстраваныя беларускія рукапісы сведчаць аб тым, што мастацтва кніжнага афармлення шырока было развіта ў XIV—XV стагоддзях. Рукапісныя кнігі Беларусі вызначаюцца высокай якасцю, арыгінальнасцю сродкаў афармлення: вялікай загаловачай стараславянскай арнаментальнай вязі, ініцыялаў, вёрсткі, кампазіцыі і г. д.

Усё гэта стваралася цэлай групай людзей, перапісчыкаў, мастакоў-афарміцеляў, майстроў-перапісчыкаў, якія ў незвычайных умовах авалодвалі складаным майстэрствам каліграфічнай тэхнікі выканання таго часу. Так, адно з евангелляў XVI стагоддзя афармлялі восем мастакоў на працягу сямі месяцаў.

Перапісванне кніг было даволі цяжкай і складанай справай, таму што яно патрабавала вялікага майстэрства і цяперня. Для гэтага трэба было быць не толькі пісьменным чалавекам, але і мець немалыя здольнасці. Асобныя мініяцюры рукапісных кніг пісаліся не на сталае, а на далоні левай рукі, якая абпіралася локцем на калена. Кожная літара выпісвалася асобна, паміж літарамі зацоўвалася аднолькавая адлегласць, як і паміж асобнымі словамі. Загалоўкі і пачатковыя літары маляваліся кінаварай (чырвонай фарбай) з рознымі ўпрыгожаннямі расліннага і жывёльнага арнаменту.

Значную цікавасць пры вывучэнні гісторыі афармлення кнігі выклікаюць вядомыя нам рукапісы беларускага паходжання. На першым лісце стаіць Тураўскае евангелле XI стагоддзя, знойдзенае ў 1865 годзе Н. Сакаловым. Яно складаецца з 10 аркушаў (або 20 старонак), напісаных уставам на шчыльным глянцавым пергаменце каштанавага колеру. Загалоўкі, ініцыялы выкананы з выкарыстаннем сіняй і цёмна-зялёнай фарбы. Евангелле называецца Тураўскім, таму што знойдзена ў мястэчку Тураў Гомельскай вобласці, а таксама таму, што яшчэ ў пачатку XVI стагоддзя яно належала Тураўскай Праабражэнскай царкве, аб чым сведчаць паметкі на палях, зробленыя князем Канстанцінам Астрожскім. Запісы адносяцца да летага 1513 года. Аб тым, што кніга была напісана ў XI стагоддзі, сведчаць і водгукі вучоных, якія, спасылаючыся на тэрміналогію мовы і паліграфічныя асаблівасці ўпрыгожання загаловаў і ініцыялаў, даказваюць, што яе афармленне характэрна для старажытнарускага графічнага мастацтва XI стагоддзя. Разглядаючы арнамент Тураўскага рукапісу, міжволі захапляешся багатай, невычарпальнай фантазіяй невядомага перапісчыка і мастака, яго вынаходлівасцю ў адлюстраванні загаловаў літар і арнаментыкі.

[Заканчэнне на 8-й стар.]

... Здаецца, не плыве, а ляціць па вадзе шпаркая байдарка. А трэнер, які стаіць на беразе Камсамольскага возера, што ў Мінску, глядзіць на секундамер і патрабуе: «Хутчэй! Яшчэ хутчэй, хлопцы!»
А ў гэты час у зале чуюцца іншыя каманды: «Рухайся, Віктар! Рухайся, не стой на месцы... Выпад, яшчэ выпад!.. Вось так, малайчына...»
Трэнероўкі, напружаныя трэнероўкі. Толькі яны вядуць да чэмпіёнскага п'едэстала. Кожны дзень 558 хлопчыкаў і дзяўчынак з усёй Беларусі, якія жывуць і вучацца ў Рэспубліканскай агульнаадукацыйнай школе-інтэрнаце спартыўнага профілю шліфуюць сваё майстэрства. Няма выдатных спартсменаў выхавана ў шко-

ле. На Алімпійскіх гульнях, чэмпіянатах свету, Еўропы, універсіадах 93 разы былі яны першымі. Гэта гімнастка Антаніна Кошаль, фехтавальшчыца Ірына Ушакова, лёгкаатлет Генадзь Валюкевіч, Уладзімір Алейнік і Аляксандр Партноў — скакуны ў ваду і многія іншыя. Няма сумнення і ў тым, што ў хуткім часе мы пачнем і новыя імёны. Шмат перспектывных навучэнцаў займаецца ў гэтай школе.
НА ЗДЫМКАХ: юных фехтавальшчыкаў рыхтуе трэнер У. НІКОНЧЫК; сёння ў сталовай дзяжурцы вучаніца 6-га класа Н. РУДЗЕНКА; на вышцы майстар спорту А. СЕРКУЛЬСКАЯ; вёслы — на ваду!

Фота Э. ЭЛЬКСІНА.

ВУЧАНЬ ВЯЛІКАГА ПАЭТА

У вёсцы Праходка Чэрвеньскага раёна ўсе ведаюць старажыла Мікалая Мініча. Яму дзевяноста гадоў. Нягледзячы на такі ўзрост, ён адчувае сябе нядрэнна. Мікалай Сцяпанавіч любіць працаваць, ён патомны хлебароб, усю хатнюю работу выконвае сам.
Да Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, у дзіцячыя гады, М. Мініч хадзіў у Верхненскую народную сельскую школу, якая знаходзілася за шэсць кіламетраў ад вёскі Праходка. Тады настаўнікам у гэтай школе

працаваў Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч, які потым стаў народным пісьменнікам Беларусі Якубам Коласам.
У сваім рамане «На ростанях» вялікі пясняр стварыў вобраз стараннага вучня, правообразам якога быў Мікалай Мініч.
Мікалай Сцяпанавіч трымаў пісьмовую сувязь з заснавальнікам класічнай беларускай літаратуры. Ён і па сённяшні дзень лічыць Якуба Коласа самым любімым настаўнікам.

Гумар

Муж сустракае на вакзале сваю жонку, якая вярнулася з курорта.
— Ты нават не абняў мяне пасля месячнай разлукі, — дакарае яна. — Зірні, як вунь той мужчына цалуе сваю жонку.
— Дзіва што! Яна ж ад'язджае.
— Анвар, закажы мне марожанае.

— Любая, ты ж можааш пра-студзіць горла.
— Ну, тады кубачак кавы.
— Вось табе на! Адразу пасля халоднага — гарачае.
— Ты чуў! Ахмер прадае свой аўтамабіль.
— Чаму?
— Яго жонка атрымала вадзіцельскія правы.
— Сёння выдатнае, сонечнае надвор'е, а па тэлевізары ска-

залі, што чакаецца, дождж.
— Вось бачыш, я ж даўно гавару, што трэба купіць новы тэлевізар.
— Я вас выклікаў дзеля таго, каб даведацца, ці пераносіце вы гарачыню і ці можаце доўгі час знаходзіцца пад пякучымі промнямі сонца.
— Што вы, шэф, я гэтага не пераношу.
— Усё зразумела: водпуск атрымаеце ў снежні.

МАЁНТАК— У АБМЕН НА КНІГУ

[Заканчэнне.
Пачатак на 7-й стар.]

Да помнікаў беларускай кніжнай графікі XIV стагоддзя адносяцца Аршанскае і Мсціжскае евангеллі. Першае ўпрыгожана дзвюма застаўкамі ў выглядзе жывёл і птушак, выкананых кінаварай. Другое налічвае 178 аркушаў, напісана ўставам XIV стагоддзя. Гэты рукапіс заслугоўвае асаблівай увагі як узор алфавітнага арнаменту XIV стагоддзя. Тут цікавыя розныя формы загалюўных літар і заставак. У большасці з іх паказаны фантастычныя звыры і птушкі, пераплаценне змей, гэта значыць складаны і цяжкі ў выкананні арнамент. Не менш цікава аформлены ў колеры літары Слуцкага помніка 1517 года.

Рэдка ўдаецца высветліць імёны мастакоў, перапісчыкаў, мініяцюрыстаў, якія так арыгінальна, з любоўю афармлялі свае кнігі. Да ілюстратараў беларускай кнігі, чые імёны дайшлі да нас, трэба аднесці папавіча Бярозку, перапісчыка «Чэці» (1489 год), які, магчыма, быў і афарміцелем. У сваім запісе, зробленым на рукапісе, Бярозка гаворыць, што «Чэці» напісана ў горадзе Камяныцы (Брэстчына). Рукапісны шрыфт кнігі вызначаецца рытмічнасцю, прапарцыянальнасцю, прасторавым строем, раўнамернай насычанасцю колеру. Прыгожа намаліваны і загалюўныя літары. Добра глядзяцца і палі на старонцы ў адпаведнасці з займаемай плошчай тэкста. Як відаць, майстар валодаў добрым мастацкім густам і невычарпальнай творчай энергіяй. Аб сабе Бярозка гаворыць, што ён родам з Навагрудка.

У рукапісным Слуцкім евангеллі 1582 года, багата арнаментаваным залацістымі, чырвонымі загалюўнымі літарамі і застаўкамі, ёсць запіс, што евангелле перапісана і ілюстравана рукой князя Юрыя Алелькі.

Царкоўны статут быў напісаны ў 1372 годзе манахам Маркам.
У XVI стагоддзі напісаны і аформлены мастацкімі застаўкамі дзяком Ермалаем Трэбнік для жывоўіцкай царквы (Гродзеншчына).

Вялікай увагі заслугоўвае Лаўрышскае евангелле, на пераплёце якога паказаны, па ўсёй верагоднасці, сам Лаўрыш з кап'ём (літоўскі гетман). Супрасельскі памінальнік, пісаў і ілюстраваў у 1631 годзе Стэфан Каханевіч. Мастацкія застаўкі і загалюўныя літары рукапіснага Віцебскага евангелля 1743 года зрабіў мастак Васіль Емяльянскі з вёскі Цімкавічы, што на Міншчыне; быў знойдзены рукапіс з маляванымі застаўкамі вельмі тонкай работы мастака Івана Каліновіча з мястэчка Рубяжэвічы (цяпер Стаўбцоўскага раёна Мінскай вобласці).

Вельмі цікава аформлены таксама Радзівілаўскі, або Кёнігсбергскі летапіс. У гэ-

тым рукапісе 254 аркушы. Акрамя шматлікіх жывапісных мініяцюр у тэксце ёсць яшчэ шэсць малюнкаў палосных, прыклееных да аркушаў, змешчаных адпаведна тэксту рэлігійна-маральнага зместу.

Асаблівую цікавасць па афармленню выклікае «Пісцовая кніга ваяводы Льва Сапегі», складзеная ім у XVI стагоддзі, «Статут Полацкага брацтва» 1651 года, рукапіс якога захоўваецца ў Акадэміі навук УССР. «Друцкае евангелле» XIV стагоддзя, «Летапіс Быхаўца» і інш.

Баркалабаўскі летапіс не мае асаблівых мастацкіх упрыгожанняў за выключэннем некалькіх фігурных літар. Летапіс змяшчае апісанне падзей канца XVI, пачатку XVII стагоддзяў, расказвае аб адносінах беларускага народа да Брэсцкай царкоўнай уніі 1596 года. Асабліва падрабязна ў ёй асвятляецца жыццё і быт сялян. Складальнікам летапісу быў мясцовы жыхар вёскі Баркалабава (цяпер Быхаўскі раён Магілёўскай вобласці).

Гаворачы пра старажытныя беларускія рукапісы, варта зспыніцца на разглядзе іх вонкавага выгляду. Большай часткай рукапісы закладвалі ў пераплёты, якія складаліся з дзвюх дошак, абцягнутых скурай з арнаментальным бяспарбавым цясненнем, іншы раз з пазалотай.

Аправа евангелля 1508 года, якое належала Благавешчанскай царкве Віцебска, выканана ў яркіх тонах. Чатыры сімвалы-евангелісты залацістага колеру паказаны на сінім фоне па кутах аправы. Малюнак выкананы акарэлію ў XIX стагоддзі мастаком Дзмітрыем Струкавым і захоўваецца ў рукапісным адзеле бібліятэкі Вільнюскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Другое рукапіснае евангелле, што паступіла з Віцебска без пераплёту ў Дзяржаўны мастацкі музей БССР, адносіцца да XVI стагоддзя.

Адна з багацейшых апраў евангелля XVI стагоддзя была аформлена мастаком Васілём Цярэнскім. Такім чынам, аправы часта самі па сабе былі творамі мастацтва.

Беларускія рукапісы звычайна пісаліся чарніламі і сведчаць аб высокім майстэрстве перапісчыка і ілюстратара. У размаляўцы вялікіх літар, заставак, канцовак і ўсяго дэкаратыўна-мастацкага афармлення рукапісных кніг часцей выкарыстоўваліся чырвоны і жоўты (залацісты), шэры, сіні і фіялетавае колеры. У афармленні кнігі пераважае арнаментальны стыль. Афарбаваныя ў пяшчотныя таны пялёсткія расліны і яркія фігуры дзюўных птушак і жывёл — адна з характэрных асаблівасцей арнаментыкі старажытнабеларускай рукапіснай кнігі. Творы старажытнага кніжнага мастацтва нашых продкаў складаюць сапраўдны гонар беларускага народа.

Савелій АКУЛІЧ.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Зак. 2030